LANDSCHAPSKADER BEEKDAELEN

HeusschenCopier
LANDSCHAPSKRACHT

BEEKDAELEN

INHOUD

AANLEIDING	5
PROCES	9
METHODIEK	11
INTEGRALE BENADERING	13
BEEKDAELEN IN VOGELVLUCHT	15
BESTAAND LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK	17
TOEKOMSTIG LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK	21
BEEKDAELEN ALS GROENE LONG	25
NATUUR	27
LANDBOUW	29
WATERSYSTEEM	31
RECREATIE EN TOERISME	33
WONEN EN SOCIAAL DOMEIN	35
LEIDENDE BEGINSELEN	36
VERVOLG	41
COLOFON	42

HeusschenCopier
LANDSCHAPSKRACHT

AANLEIDING EN DOEL

In het kader van de nieuwe Omgevingswet die in 2022 in werking treedt, is elke Nederlandse gemeente verplicht om een Omgevingsvisie op te stellen waarin per sector (landbouw, wonen, klimaat etc.) doelen worden gesteld en een routekaart wordt uitgezet om deze te behalen.

In de strategische visie van de gemeente Beekdaelen "Leven en werken in het landschap", maar ook in het uitvoeringsprogramma van het college van B&W, wordt de landschappelijke kwaliteit als belangrijke kernwaarde van de gemeente Beekdaelen gepositioneerd - een kapitaal dat moet worden behouden en versterkt. Tevens wordt onderkend dat het landschap kansen biedt tot het genereren van groene economie en het ontwikkelen van innovatieve vormen van landbouw en landschapsbeheer.

De gemeente Beekdaelen wil komen tot een nieuw en veelzijdig kader dat het beleid ten aanzien van het landschap verder verdiept door het opstellen van een integrale visie. Deze visie vormt een bouwsteen voor de nog op te stellen omgevingsvisie en het omgevingsplan. De visie biedt inspiratie en perspectief vanuit de kernkwaliteiten van het landschap in samenhang met verschillende maatschappelijke opgaves.

Leven en werken met het landschap is als leidend motief omarmd om de wederkerige relatie tussen de landschappelijke kwaliteit en gebruik te versterken en - waar nodig - te herstellen of nieuw elan mee te geven.

HeusschenCopier heeft in opdracht van de gemeente Beekdaelen een thematisch, strategisch landschapskader geformuleerd dat een veelvoud van aanknopingspunten bevat die samen een inspirerend ontwikkelingsperspectief vormen - een uitnodigingskader voor de toekomst. Het landschapskader is een informerende en inspirerende visie als landschappelijke basis voor de gemeentelijke Omgevingsvisie en de deeluitwerkingen die daaruit voortvloeien.

Het landschap vormt het tableau voor een groot aantal opgaves. Sommigen daarvan zijn direct te herleiden tot de karakteristiek van het landschap zelf. Voorbeelden zijn het behoud en herstel van kleine landschapselementen of het voorkomen van versnippering. Tegelijkertijd zijn er opgaves uit de ruimtevraag van diverse ontwikkelingen of maatschappelijke opgaves die voortvloeien uit landelijk, provinciaal of gemeentelijk beleid. Voorbeelden zijn de energietransitie, het realiseren van een klimaatrobuust landschap of het verbinden van natuurgebieden.

Het Landschapskader inspireert door een - vanuit het landschap onderbouwd - toekomstbeeld te schetsen op basis van analyseresultaten, gecombineerd met een ontwerpende response op toekomstige opgaven. Het resultaat van het proces heeft een veelvoud van aanknopingspunten opgeleverd. Deze zijn beeldend samengebracht en beknopt beschreven in voorliggend landschapskader.

De intentie van het landschapskader is bij te dragen aan een proactieve aanpak voor de ontwikkeling van het landschap als geheel (op systeemniveau, structuurniveau en lokale identiteit) en een stimulans om het thema landschap de basis te laten vormen om integrale ontwikkelingen te stimuleren.

In het proces om tot een omgevingsvisie te komen zijn meerdere bouwstenen noodzakelijk. Het kader levert de relevante inhoudelijke input om keuzes in de omgevingsvisie onderbouwd te kunnen maken. Vragen die bijvoorbeeld met behulp van het kader beantwoord kunnen worden, zijn waar bepaalde ontwikkelingen wel of niet wenselijk zijn, waar knelpunten zijn, wat de samenhang van diverse landschappelijke systemen is, en welke kansen tot meerwaardecreatie aanwezig zijn.

Natuurlijk is het landschapskader ook als standalone instrument te gebruiken bij ontwikkelingen. Allereerst als brondocument om de aanpak voor het behoud en versterking van het raamwerk te faciliteren, maar in de tweede plaats ook als referentiedocument voor diverse toekomstige ontwikkelingen. Hierbij hoort eenzelfde set van vragen die beantwoord kunnen worden. Ten derde biedt het landschapskader ook input voor de nadere uitwerking van plannen op lager schaalniveau. Voorbeelden zijn landschapsplannen die het raamwerk definiëren, of strategisch plannen die inhoudelijk de koppeling leggen tussen het toekomstig raamwerk en individuele projecten of bredere gebiedsontwikkelingen binnen de gemeente.

POSITIONERING

Samenwerking staat centraal in het landschapskader. We creëren geen rigide handleiding die alleen wordt geraadpleegd als er problemen worden gesignaleerd. Integendeel, we schrijven een handleiding die kaders biedt waarmee toekomstige transities en ontwikkelingen worden vormgegeven, met ruimte voor maatwerk. Voor een werkelijke vermaatschappelijking van het landschap moet de ontwikkeling ervan breed gedragen worden en moeten stakeholders een (pro)actieve rol spelen in de totstandkoming ervan. Het inspiratiekader is dus een springplank voor interactie, het benutten van landschappelijke waarden, en de basis voor een brede en duurzame landschapsontwikkeling. De mogelijkheden die we hier schetsen hoeven niet in een bepaalde volgorde te worden gerealiseerd, wat het kader een zekere flexibiliteit geeft.

Het Landschapskader vormt straks een omgevingsprogramma onder de omgevingsvisie waarin de doelen van de omgevingsvisie nader geconcretiseerd worden tav het landschap en waarin nader uitwerking plaatsvindt in een uitvoeringsprogramma. Het landschapskader is gestoeld op de ontwikkellijn 'landschappelijke ontwikkeling als kans voor lokale en regionale opgaven' uit de strategische visie.

Mogelijk dat er nog andere omgevingsprogramma's volgen op basis van de overige 3 ontwikkelingslijnen. Vanwege de waarde van het landschap voor Beekdaelen vindt hier de landschappelijke verkenning plaats voordat de totale gemeentelijke omgevingsvisie wordt opgesteld en wordt landschap als uitgangspunt genomen. Het toekomstig raamwerk met bijbehorende leidende beginselen vormt een waardevolle bijdrage aan de voorkant van het traject.

Het landschap is de herberg waar functies met een ruimtelijke weerslag een plek krijgen, het fundament waarmee vanuit alle sectoren integraal ontwikkeld kan worden.

In het landschapskader worden geen beslissingen genomen - het duidt alleen potenties en bedreigingen en schetst een wenkend ontwikkelingsperspectief. De informerende en inspirerende positie van het landschapskader krijgt concrete meerwaarde door de vervlechting van de diverse beleidsvelden die in het opstellen van de omgevingsvisie een sectorale uitwerking krijgen. Met dit document hopen we bij te dragen aan een duurzame, integrale en proactieve ontwikkeling van het landschap in de gemeente Beekdaelen.

VERVOLG

Het landschapskader biedt inspiratie en input voor de omgevingsvisie, maar evengoed voor vraagstukken die in de toekomst in het landschap gaan spelen. Het is belangrijk te benadrukken dat het kader op visieniveau mogelijkheden schetst.

Het is daarmee dus geen concreet landschapsplan dat bijvoorbeeld inzicht geeft over de concrete inrichtingsmaatregelen om te komen tot de realisatie van het toekomstig raamwerk.

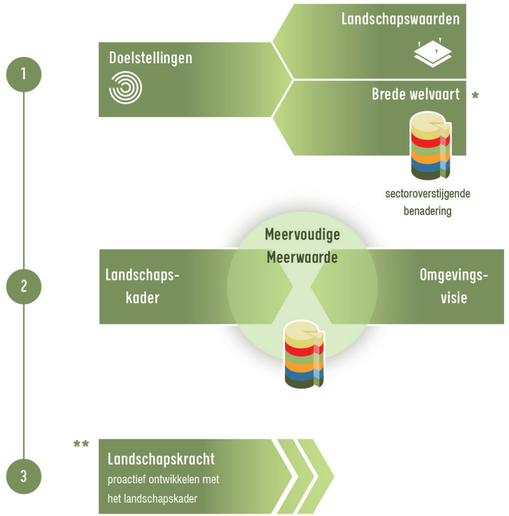
Wel staan bij de leidende principes voorbeelden genoemd die als inspiratie kunnen dienen, zonder te willen suggereren dat dit de enige mogelijkheden zijn.

In dit document snijden we een groot aantal thema's aan. Zoals ook in de leidende principes is vermeld, neemt participatie voor de gemeente Beekdaelen een belangrijke plaats in. Dit document is echter geen (uitvoerings)programma waarmee projecten en stakeholders aan elkaar gekoppeld worden om de doelen te behalen. Echter, de richting waarin de samenwerking zich kan ontwikkelen wordt in dit document wel uiteengezet.

Na het vaststellen van dit landschapskader werken wij met partners aan een uitvoeringsprogramma om hier samen vorm en inhoud aan te geven. Hierin wordt naast nieuwe zaken ook verder uitvoering gegeven aan bestaande programma's als Beekdaelen B(l)oeit en Van Geul tot Geleenbeek tot Roodebach.

Het landschapskader wordt opgesteld voor een langere periode. Bijstelling ervan is evenwel noodzakelijk wanneer er enerzijds bij de omgevingsvisie ruimtelijke keuzes gemaakt worden die niet passen binnen dit kader en anderzijds wanneer er zich in de toekomst nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen voordoen die vragen om een inpassing in dit kader.

Het landschapskader is de inspirerende basis voor de Omgevingsvisie en verlegt daarmee bewust het accent: het is geen instrument dat alleen bij problemen uit de kast wordt gehaald, maar een veelzijdig stimuleringsinstrument waarmee nieuwe opgaven en visies kunnen worden gedefinieerd, afhankelijk van welke ontwikkelingen doorgang vinden. Het kader laat dus het bijstellen van de koers toe wanneer de situatie daarom vraagt. Zo blijft het zijn waarde bewijzen.

* **DEFINITIE "BREDE WELVAART"**
De term "brede welvaart" werd geintroduceerd door het CBS. Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze al dan niet ten koste gaat van die van latere generaties en/of van die van mensen elders in de wereld, inclusief economisch verdienvermogen. De deelfactoren van brede welvaart zijn: subjectief welzijn; materiele welvaart; gezondheid; arbeid en vrije tijd; wonen; samenleving; veiligheid; en milieu.

** **DEFINITIE "LANDSCHAPSKRACHT"**
Landschapskracht is het benutten van de landschappelijke structuur voor de huidige en toekomstige opgaven.

PROCES

Het procesverloop van het landschapskader weerspiegelt de wens om al vroeg in het proces vanuit gemeenschappelijke belangen en gezamenlijk draagvlak te denken. In een reeks van interactieve "ophaalsessies" gedurende het eerste en vierde kwartaal van 2021 heeft een breed ambtelijk team van de gemeente Beekdaelen hun agenda's, wensen, knelpunten, kansen en ideeën besproken.

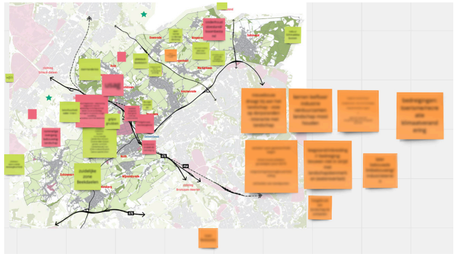
Deze sessies leidden tot een gelaagd, genuanceerd en rijk inzicht in de ontwikkelingen, opgaves en tendensen die momenteel in de regio en de gemeente spelen.

Dit inzicht is nog verfijnd aan de hand van een brede selectie van beleidsdocumenten (Leven en Werken in het Landschap, Beekdaelen B(l)oeit, Zuid Springt Eruit, Water in Balans, Visie Vrijetijdseconomie Zuid-Limburg, Strategisch Actieplan Middengebied Zuid-Limburg etc.) die elk input leverden voor het uiteindelijke resultaat.

Door informatie uit meerdere beleidsvelden op te halen kon invulling worden gegeven aan een brede benadering van de opdracht en kon het ambtelijk team meegenomen worden in de ontwikkeling van het landschapskader. Leidend hierin was altijd de integrale benadering van het landschap en de wens om tot de ontwikkeling van "brede welvaart" te komen. Combinatie van functies in het landschap en meervoudig ruimtegebruik zijn belangrijk.

Naast het ambtelijk team zijn tijdens het proces ook een viertal stakeholdersbijeenkomsten gehouden. Tijdens deze bijeenkomsten konden stakeholders kennisnemen van de input, de stand van zaken becommentariëren en ideeën aandragen. Hoewel de verdere deelname van stakeholders nog voorzien is in het opstellen van de omgevingsvisie, zijn de eerste opmerkingen die tijdens deze bijeenkomsten zijn opgehaald reeds verwerkt in het landschapskader.

Gedurende het proces is het ambtelijk team meegenomen in de ontwikkeling van de inhoud en zijn de tussenproducten als presentatie ter beschikking gesteld.

Beeld ter illustratie

Door nu samen een brede, integrale transitie in te gaan, kunnen inhoud en omvormingsprocessen vervlochten worden. Zo formuleren van nieuwe, innovatieve, lokale en regionale oplossingen. Het doel hierbij is altijd tweeledig: het behouden en/of versterken van landschapswaarden en het creëren van brede welvaart.

Als het landschappelijke systeem de ruimte krijgt dan vormt dit een duurzame basis voor de toekomst van diverse sectoren. Elk van deze sectoren heeft opgaves te vervullen, die ook elk ruimte vragen. Tegelijkertijd kunnen de opgaves ook bijdragen aan de doelen van landschapsbehoud en -ontwikkeling. Ook kunnen de opgaves elkaar aanvullen waardoor meerwaarde ontstaat. Door het stapelen van de opgaves ontstaat er ruimte voor innovatieve oplossingsrichtingen en kan tegelijkertijd aan het geheel gewerkt worden.

Brede welvaart

\-

brede en gelaagde ontwikkelingen die meerdere sectoren voordeel opleveren

\-

creatief combineren, opgaven stapelen, draagvlak vormen

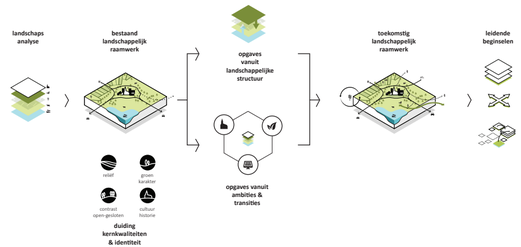
METHODIEK

De methodiek om te komen tot een landschapskader gaat uit van een lagenbenadering. Elk van de lagen van het landschap wordt geanalyseerd en zorgvuldig in kaart gebracht. Voorbeelden zijn de abiotische (niet-levende) en biotische (levende) lagen, maar evengoed het landgebruik en de antropogene netwerken die zich erop ontwikkeld hebben. In Zuid-Limburg zijn de vier kernkwaliteiten (reliëf, groen karakter, contrast open-besloten en cultuurhistorie) die zijn vastgelegd in het Handvat Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg vigerend beleid. Deze kernkwaliteiten vormen een belangrijke "lens" waardoor het landschap wordt bekeken. We stellen hier geen encyclopedie op - deze data is reeds publiek beschikbaar - maar we gebruiken deze data om een gedetailleerd beeld te schetsen van het landschap.

Het stapelen van deze lagen resulteert in een gelaagd en genuanceerd beeld van het landschap en de relaties die erin ontstaan. Door bijvoorbeeld de relaties tussen reliëf en natuurgebieden te bestuderen krijgen we inzicht in de opbouw van het landschap. Door de samenhang tussen de dorpskernen, het oorspronkelijke wegennetwerk en de verkaveling in kaart brengen kunnen we de (cultuur)historie en de ontstaansgeschiedenis van een gebied duiden en waarderen.

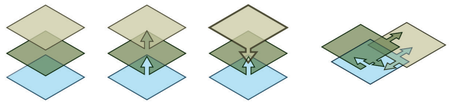
De informatie die we uit deze analyse verkrijgen vormt een bestaand landschappelijk raamwerk. Het brengt de structuurdragers, landschappelijke patronen en het huidige gebruik in kaart, en definieert landschapstypen. Voorbeelden voor Beekdaelen zijn beide plateaus (Schimmert en Doenrade) die zich kenmerken door openheid, weidse uitzichten en agrarisch gebruik, maar ook gebiedstypologieën zoals de hoogdynamische A76 zone.

De opgave om gemeentelijke en landelijke transities (energietransitie, verduurzaming landbouw, waarborgen woonklimaat, natuurontwikkeling, watermanagement, recreatie en toerisme) te realiseren in en met het landschap leidt tot opgaves en mogelijkheden. Een onderliggende opgave is echter het versterken van het landschappelijk raamwerk waaraan tal van sectoren raken, en wat ook kan ondersteunen bij het vervullen van maatschappelijke opgaves.

Landschapskracht helpt en inspireert bij het maken van ruimtelijke afwegingen en keuzes

Door het gebruik en de landschapskenmerken te harmoniseren werken we aan een sterker en veerkrachtiger raamwerk. Dit draagt bij aan het opnemen van de opgaves die in het landschap landen. Door het raamwerk uit te breiden en te verfijnen wordt het veerkrachtiger en neemt ook de draagkracht van het landschap toe. Waar het landschap tot ver in de 19e eeuw een wederkerige relatie met het gebruik innam, is deze gedurende de 20e eeuw verstoord geraakt door o.a. grootschalige (infrastructurele) ingrepen en ruimtegebruik.

INTEGRALE BENADERING

Het landschapskader is gebaseerd op een integrale benadering. De afgelopen decennia is het landschap veelal sectoraal benaderd, waardoor een wildgroei van initiatieven zonder planmatig overzicht in het landschap terecht kwam. Door te kiezen voor een integrale benadering wordt het landschap weer centraal gesteld als drager en verbindende ondergrond.

Dit is het principe van **landschapskracht**: het benutten van de landschappelijke structuur voor de huidige en toekomstige opgaven.

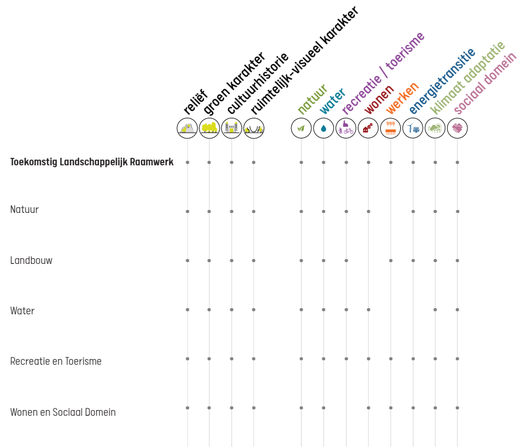
Vanuit meerdere thema's is een transitie nodig om de ontwikkelingen in goede banen te leiden, of het de energiesector, toerisme of landbouw betreft. Door nu een integrale transitie in te zetten kunnen inhoud en omvormingsprocessen vervlochten worden in het formuleren van nieuwe, innovatieve en betekenisvolle oplossingen. Het doel hierbij is altijd tweeledig: het behouden en/of versterken van landschapswaarden en het creëren van brede welvaart.

Landschapswaarde en brede welvaart zijn belangrijke leidende doelen. We kijken waar we vandaan komen, waar we naar toe willen, wat we willen koesteren en zo mogelijk versterken en we houden er rekening mee dat er bepaalde activiteiten zijn, die ook naar toekomst moeten kunnen blijven, o.a. toerisme en recreatie en landbouw. Het gaat om het zoeken naar harmonie tussen functies

In het landschapskader is deze integraliteit vertaald door de relaties tussen een aantal hoofdthema's inzichtelijk te maken en te benutten. Immers, de sterkte van het groen-blauwe raamwerk heeft consequenties voor het watersysteem en de landbouw. Omgekeerd oefent de landbouw invloed uit op de bodemvitaliteit, stikstofdepositie en de verschijningsvorm van het landschap. De klimaatverandering oefent druk uit op het landschap, en vanuit wonen, welzijn, recreatie en toerisme is de toegang tot het landschap belangrijk.

De verschijningsvorm van het landschap (hier uitgedrukt in de kernkwaliteiten en de ruimtelijke kwaliteit) is van belang voor de beleving van de Zuid-Limburgse identiteit, maar ook voor recreatie en toerisme.

Enerzijds is er de noodzaak tot het behouden van typische, streekeigen elementen, maar anderzijds dringt een nieuwe opgave zich op: het ontwikkelen van het landschap om de huidige opgaven gedegen en duurzaam vorm te kunnen geven. De wederkerigheid die landschap en gebruik kenmerkte kan opnieuw worden vormgegeven voor de opgaves die nu spelen.

Als grootste landelijke gemeente van Zuid-Limburg wordt Beekdaelen gekenmerkt door de typische dorpskernen, het bijbehorend web van verbindingswegen en een open, agrarisch cultuurlandschap.

BEEKDAELEN IN VOGELVLUCHT

Binnen de provincie Limburg bezit de gemeente Beekdaelen een bijzondere positie. Door het fuseren van de gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen is een nieuwe, jonge gemeente ontstaan: een landelijke, groene long tussen Parkstad en Sittard-Geleen die aansluit op het Middengebied en op Duitsland.

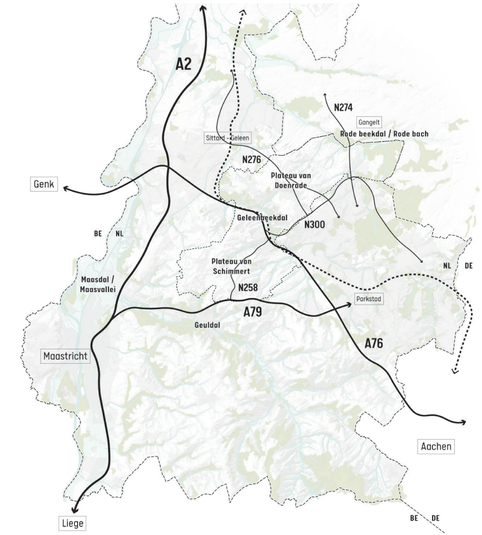
Het landschap in Beekdaelen staat niet op zich zelf en stopt niet bij de gemeentegrens. Voor wat betreft het uitvoeringsprogramma van het Landschapskader beperken wij ons vooralsnog tot de gemeente Beekdaelen, uit oogpunt van overzichtelijkheid en haalbaarheid. Wel vindt op onderdelen afstemming en samenwerking plaats met andere partijen binnen onder meer het Middengebied en Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Als grootste gemeente binnen Nationaal Landschap Zuid-Limburg wil Beekdaelen het voortouw nemen

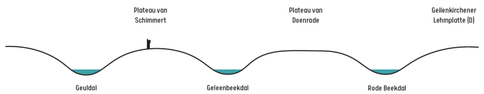
Het landschap binnen de ruimere gemeentegrens kan nu als grotere eenheid worden benaderd. Allereerst wordt het gekenmerkt door de aanwezigheid van twee plateaus en twee beekdalen, en de daarbij behorende hellingen. De plateaus zijn open en agrarisch van karakter. De beekdalen kennen nog de oorspronkelijke beslotenheid. De oorspronkelijke nederzettingsstructuur van dorpen is nog duidelijk herkenbaar.

Echter, de relatie van de kernen tot het landschap is niet optimaal en soms zelf verstoord. Kernranden zijn verrommeld of kernen keren zich naar binnen. Daarnaast oefenen infrastructurele ingrepen druk op het landschap uit en doorsnijden structuren die vroeger continu waren. Nieuwe ontwikkelingen als toerisme, klimaatverandering en de energietransitie vormen een bedreiging of stellen nieuwe eisen aan deze structuur.

Er staat druk op het behouden van (kleine) landschapselementen en op de ecologische structuur. De kernen, hun randen en hun inpassing behoeven aandacht; de verhouding tussen landschap, toegankelijkheid en infrastructuur moet worden herzien; de landbouw moet klimaatrobuust worden; vitale kernen en vitale gemeenschappen moeten gestimuleerd worden tot bewegen en sporten.

Deze groene gemeente omvat twee beekdalen (Roode Beekdal en Geleenbeekdal) en twee plateaus (Doenrade en Schimmert). Zowel de beekdalen als de plateaus lopen door over de gemeentegrenzen, en zijn onderdelen van een grotere landschappelijke samenhang. Tegelijkertijd is Beekdaelen goed ontsloten dankzij de bovengemeentelijke infrastructuur, hoewel die qua schaal en identiteit niet of nauwelijks reageert op het landschap.

Kijkend naar het bestaande landschappelijke raamwerk resulteert de aanwezigheid van twee beekdalen en twee plateaus in een onderverdeling in vier deelgebieden. Het plateau van Schimmert wordt gekenmerkt door diepe insnijdingen die resulteren in herkenbare droogdalen. Ondanks de openheid is het plateau niet compleet vlak, maar kent een glooiend karakter. De verkaveling reageert op de insnijdingen. Het plateau van Doenrade kent een rationele, orthogonale verkavelingsstructuur. Door de aanwezigheid van de Feldbissbreuk is de helling richting het Roode Beekdal slechts flauw en is het dalprofiel asymmetrisch. Het Geleenbeekdal kent steilere hellingen en een omsloten karakter. Echter, door de doorsnijdende infrastructuur is het beekdal als geheel slechts ten dele beleefbaar.

De basis van de structuur van de kernen ligt bij de landbouw. Beekdaelen heeft een rijke landbouwhistorie, zichtbaar door oude boerderijen naast de kerken die door de groeiende bevolking steeds een stukje verder van de kerk af gebouwd werden door een nieuwe generatie boerenfamilie. Zo ontstond de lintbebouwing en de monumentale gehuchten die de gemeente kenmerken.

Het netwerk van kernen en lokale wegen is deels in samenspel met agrarische ontwikkelingen, deels los van de landschappelijke kenmerken ontstaan. Met name de nieuwe, compacte uitbreidingen werken verstorend op de relatie tussen kern en landschap.

De fijnmazige en gevarieerde landschapsstructuren, de rijke cultuurhistorie en natuurwaarden zijn duidelijk aanwezig, maar staan wel onder druk. Tegelijkertijd oefenen ruimteclaims vanuit verschillende sectoren (bedrijvigheid, landbouw, wonen, recreatie, infrastructuur) additionele druk uit op het landschap. De doorsnijdende werking van grote infrastructurele verbindingen en de aanwezigheid van grootschalige bedrijvigheid de aandacht. Dit speelt vooral in de A76 zone, maar evengoed in de relatie tussen het landschap van Beekdaelen en de N300.

Op gemeentelijke schaal verdient de versnippering van het buitengebied de aandacht. Grote agrarische bouwwerken, verrommelde dorpsranden en uitbreidingen aan de kernranden drukken een visueel en auditief stempel op het buitengebied, maar evengoed op de leesbaarheid van de landschapskwaliteiten. Doordat er binnen Beekdaelen 13 kernen zijn, draagt de ruimtelijke verdeling bij aan het verspreide karakter van de verrommeling.

herkenbaar cultuurlandschap binnen de gemeente

herkenbaar en functioneel netwerk van kernen en lokale wegen

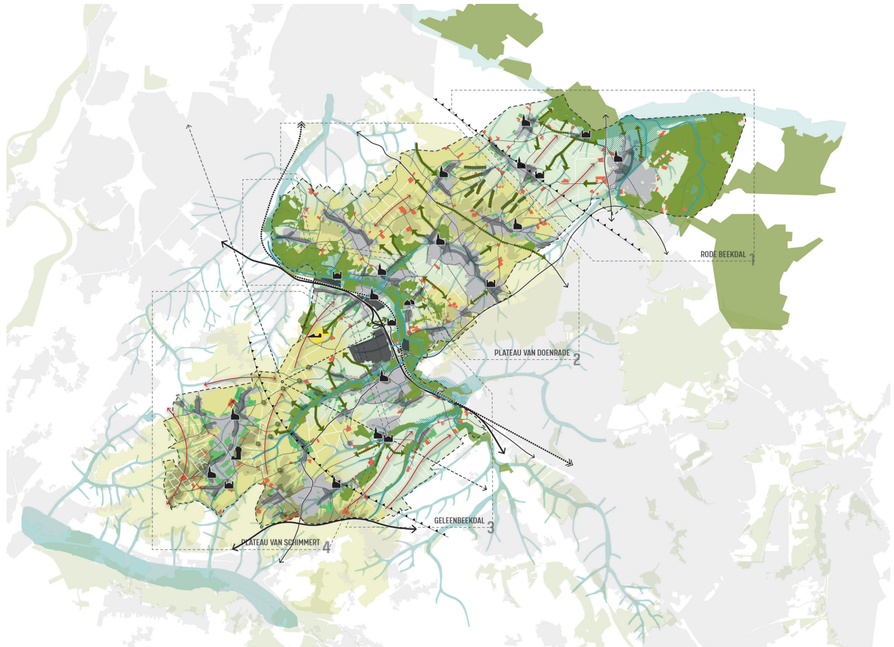
stedelijke druk vanuit Parkstad en Sittard-Geleen; Beekdaelen als groene wig

doorsnijding door de A76 zone en de spoorlijn doorsnijdt het gemeentelijk grondgebied

BESTAAND LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK

LEGENDA

- Landelijk gebied herkenbaar, maar ook verrommeld
- Intacte kern, versnipperde randen
- Industriegebieden langs A76
- Herkenbare cultuurhistorie
- Open plateaus, agrarischlandschap en weidse
- Verdichte kernen met herkenbare linten

Het plateau van Schimmert kenmerkt zich door openheid en een agrarisch karakter. De Reusch is een duidelijk cultuurhistorisch landmark.

In veel kernen is de cultuurhistorie nog leesbaar door deels intacte linten en de aanwezigheid van oude hoeves

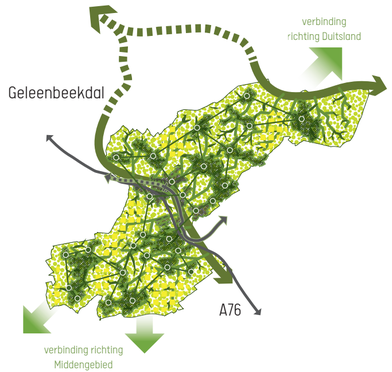
CONCEPT: EEN ROBUUST, GROEN-BLAUW RAAMWERK

Het landschap van Beekdaelen bezit veel potenties die ontwikkeld en behouden kunnen worden om tot een toekomstbestendig geheel te komen. Door het bestaand landschappelijke raamwerk robuuster te maken wordt het (veer)krachtiger om te kunnen blijven faciliteren in de toekomstige ruimteclaims en fenomenen als klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden.

De kern hiervoor wordt gevormd door het bestaande groenblauwe raamwerk te behouden en te versterken op diverse schaalniveaus. De bestaande structuren worden optimaal benut en versterkt waar het kan. Door op diverse schaalniveaus te acteren - variërend van structuurdragers tot dorpsmantels - ontstaat een gelaagd groen raamwerk dat veerkrachtig is en dat op diverse manieren beleefbaar is.

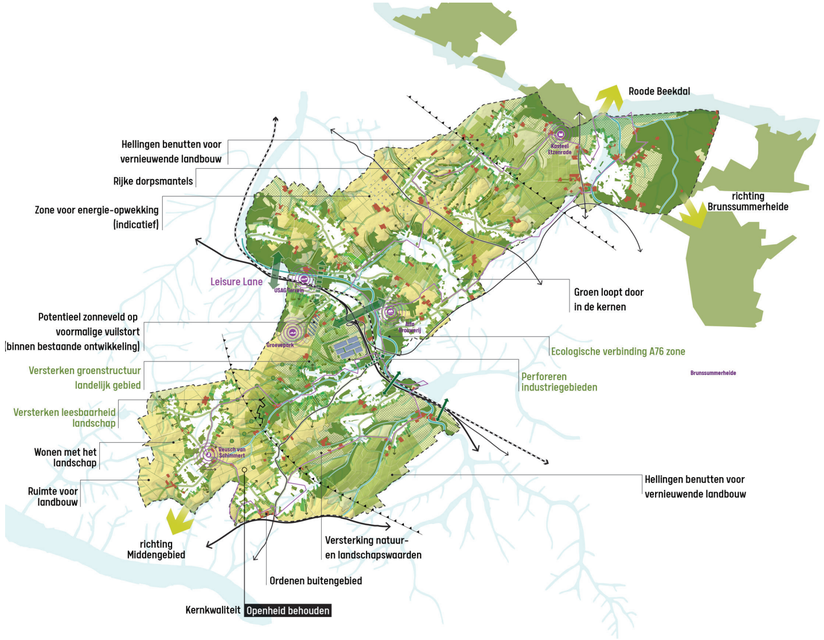
Door het groenblauwe netwerk als uitgangspunt te nemen voor het toekomstig landschappelijk raamwerk, wordt de landelijke kwaliteit van de Gemeente Beekdaelen optimaal benut. Dit begint met het versterken van groenstructuren in de beekdalen, op de hellingen en langs de droogdalen (de zogenaamde groen-blauwe mantel) en het versterken van de primaire structuren. In aanvulling daarop kunnen de dorpsmantels en kleine landschapselementen een verbindend netwerk tussen de primaire dragers vormen.

Hoewel er langs de beekdalen waardevolle verbindingen zijn te realiseren, kunnen over de plateaus en tussen de beekdalen ook verbindingen worden gemaakt. De veerkracht van het landschappelijk raamwerk neemt hierdoor toe en wordt gedifferentieerd na aanleiding van de mogelijkheden.

concept: een gedifferentieerd groen raamwerk op gemeentelijk en bovengemeentelijk niveau

TOEKOMSTIG LANDSCHAPPELIJK RAAMWERK

Een rijk en robuust raamwerk dat de bestaande landschappelijke structuur versterkt en benut

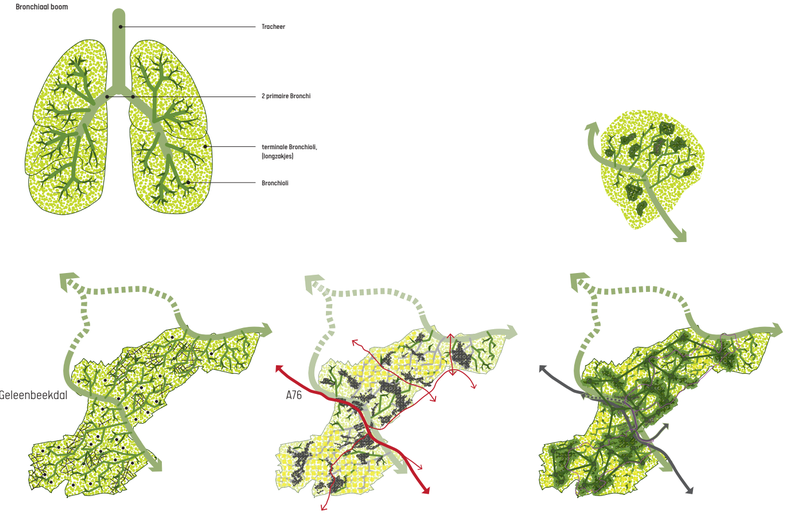
LEGENDA

- Landelijke kern
- Versterking natuur- en landschapswaarden
- Vernieuwende landbouw
- Bebouwing buitengebied
- Bestaand natuurgebied
- Bestaand agrarisch landschap
- Perforeren bedrijventerreinen (vergroening, opruimen leegstand, versterken landschappelijke inbedding)

HeusschenCopier
LANDSCHAPSKRACHT

Beekdaelen kan zich juist nu definiëren als landschappelijke eenheid - een toekomstvisie als jonge gemeente. Het landschapskader schetst daarom op basis van kwaliteiten, kansen en spelregels een inspirerende en haalbare routekaart voor de toekomst. Dat niet alle routes vastliggen is duidelijk - flexibiliteit, participatie, hanteerbaarheid en maatwerk zijn kernbegrippen in de integrale, systemische en veelzijdige landschapsontwikkeling die we voor ogen hebben.

1
Het landschap is opgebouwd uit continue structuren die als systeem functioneren. Het is vergelijkbaar met de structuur van de longen.

2
Bebouwing en infrastructurele ingrepen onderbreken en fragmanteren de continue structuren en verstoren het functioneren van het systeem.

3
Door bestaande netwerkstructuren te versterken kan het functioneren van het systeem weer verbeterd worden.

BEEKDAELEN ALS GROENE LONG

Bezien we de groenstructuur van Beekdaelen, is het legitiem om de vergelijking maken met de structuur van onze longen. We onderscheiden als het ware een luchtpijp, vertakte bronchiën, en nog fijner vertakte bronchioli. De groene beekdalen vormen de hoofdstructuur, maar vertakken zich via de droogdalen, kleine landschapselementen en dorpsmantels in steeds fijnere elementen. In zijn samenhang bepaalt dit systeem in hoge mate de veerkracht en vitaliteit van het landschap.

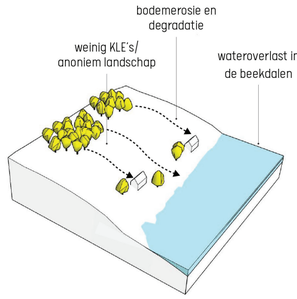
De natuurgebieden van Beekdaelen zijn vooral gesitueerd langs de beken. Zij vormen in het raamwerk de ruggengraat die het netwerk van dorpsmantels verbindt. Speciale aandacht is er voor het Geleenbeekdal, waar de A76 een aanzienlijke druk op het landschap uitoefent. Door langs- en dwarsverbindingen te realiseren kan het Geleenbeekdal weer gaan functioneren als integraal geheel, en wordt de A76 niet alleen meer als doorsnijding beschouwd, maar als waardevolle rand van een tweetal gebieden.

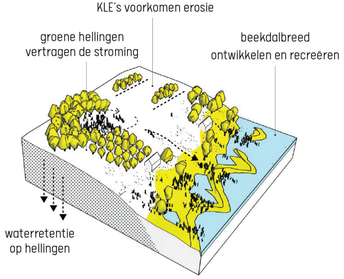
Langs deze rand liggen talrijke kansen om de aanwezige bedrijventerreinen te vergroenen en te vervlechten met de landschappelijke structuren. De aanwezigheid van twee plateaus en twee beekdalen binnen de gemeentegrenzen zorgt voor aanzienlijke hoogteverschillen, maar ook voor wateroverlast in de dalen en verdroging op de plateaus.

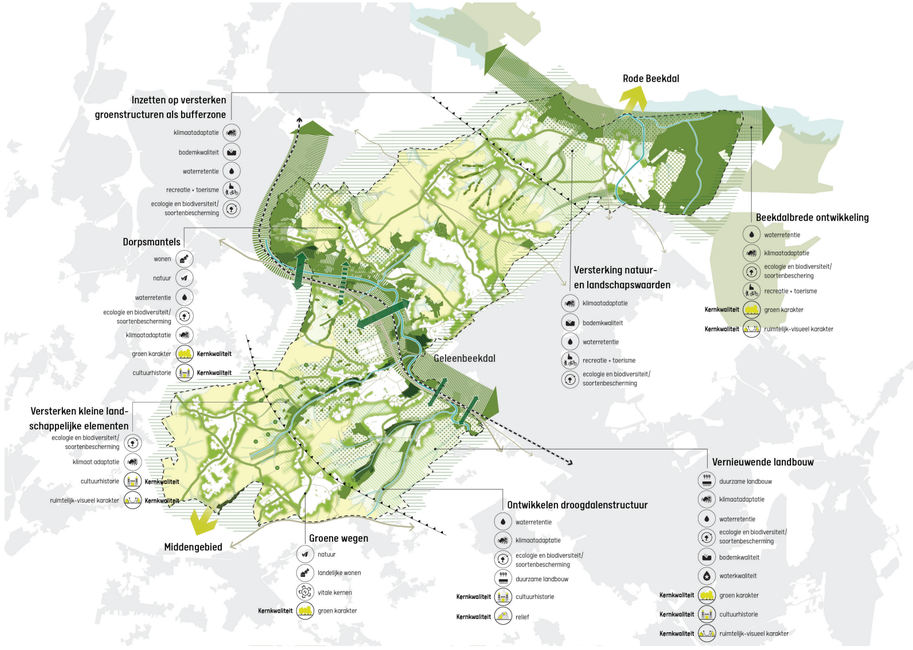
Door water in het landschap vast te houden en natuur te ontwikkelen op de hellingen wordt het landschap veerkrachtiger, wordt hittestress verminderd en kan de kans op overstromingen aanzienlijk worden teruggedrongen. Tegelijkertijd kan het netwerk van groene vertakkingen nog verder verdicht worden door vanuit de beekdalen en vanaf de hellingen groene verbindingen over de plateaus te realiseren, en zodoende te werken aan de haarvaten van het groene netwerk.

Beekdaelen herbergt bijzondere beschermde soorten zoals de zeggekorfslak in Natura 2000 gebied Geleenbeekdal. Tevens bevindt zich in Beekdaelen de grootste populatie vliegend herten van Nederland. Deze soorten dienen gekoesterd te worden.

NATUUR

De groene long is op alle schaalniveaus aanwezig

LEGENDA

- Bestaande natuur
- Versterking natuur- en landschapswaarden
- Vernieuwende landbouw
- Veelzijdige dorpsmantels
- Ecologische verbinding over de A76
- Bufferzone met versterkte groenstructuren
- Natura2000

HeusschenCopier LANDSCHAPSKRACHT

De plateaus zijn voornamelijk in gebruik voor landbouwdoeleinden. De grootschalige landbouw resulteert in grote, open ruimtes die waardevol zijn voor de beleving. Vanuit de landbouw is het belangrijk om het hoofd te kunnen bieden aan een veranderend klimaat en de vraag te stellen hoe circulaire, klimaatbestendige en natuurinclusieve vormen van landbouw een plaats kunnen krijgen binnen het hedendaagse palet van bedrijfsmogelijkheden.

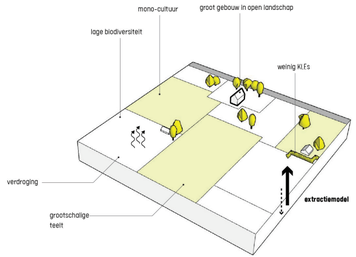
Het landschapskader biedt op basis van de landschappelijke onderlegger mogelijkheden om de landbouw innovatiever en veelzijdiger te maken. Juist vanwege de rijke agrarische historie van dit gebied is in Wijnandsrade een proefboerderij gevestigd waar reeds jarenlang nieuwe technieken als smartfarming worden beproefd, om teeltmethodes te verbeteren en te verduurzamen. Ook op deze wijze vindt landbouwinnovatie in Beekdaelen plaats.

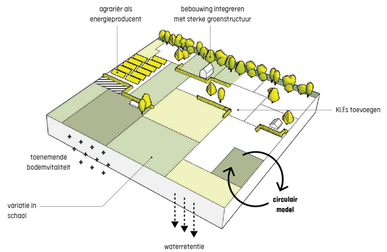
De landbouw is een belangrijke stakeholder die ook, in tegenstelling tot vele andere stakeholders, met persoonlijk kapitaal (grond) verweven is met het landschap. Groot is dan ook het belang dat er voor ondernemers in de landbouw, echter ook voor het toerisme en overig MKB, verdienmodellen, op gezonde economische basis, mogelijk blijven in Beekdaelen.

Echter, door op de flauwe hellingen in te zetten op meer variatie, kleine landschapselementen en meer afwisseling in grondgebruik wordt gewerkt richting een gevarieerd landschappelijk beeld met een grotere diversiteit aan gewassen (en streekproducten), maar ook meer ruimte voor kleine landschapselementen zoals graften, hagen en bosjes. Dit heeft aanzienlijke voordelen voor biodiversiteit, waterretentie en bodemvitaliteit.

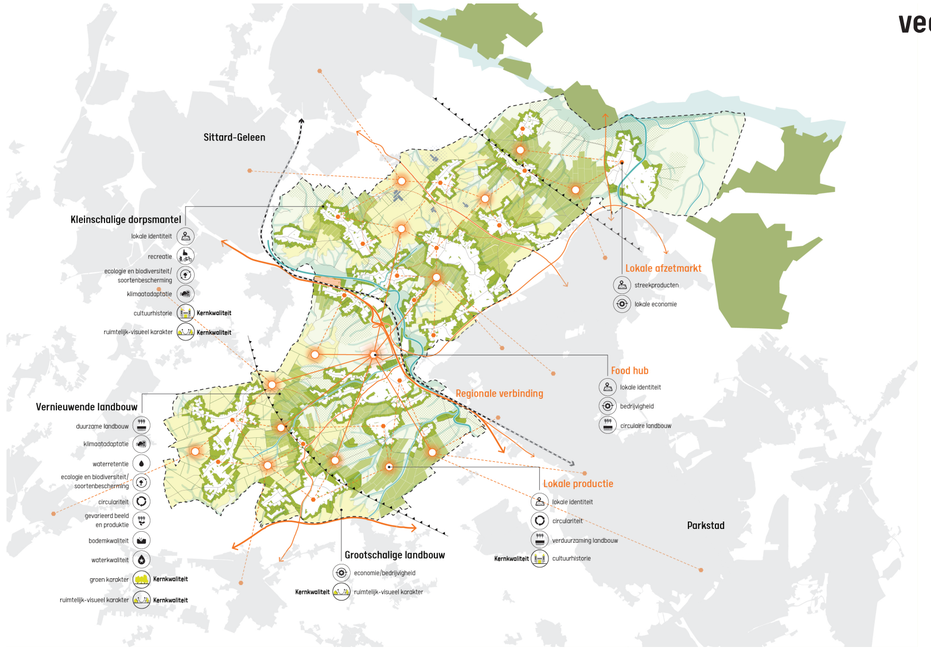
Door ook in te zetten op korte productieketens, regionale afname en streekproducten die te veroorloven zijn, produceert de boer weer voor de omgeving en is daarmee ook zichtbaar verankerd in het landschap. Ook voor biodiversiteit, ruimtelijke beleving en waterretentie heeft vernieuwende landbouw grote voordelen.

De openheid van de plateaus is het behouden waard en voor de traditionele boerenbedrijven is er de mogelijkheid om hun bedrijf te diversifiëren. Hierbij kan worden gedacht aan een nieuwe rol voor de boer, als landschapsbeheerder, gastheer of energieproducent. Door tussen de diverse kernen de landbouw een duidelijke positie te geven en de agrarische sector op de kaart te zetten, kunnen "commons" worden gedefinieerd - agrarische gebieden die aantrekkelijk zijn als uitloopgebied, maar ook het landelijk karakter van Beekdaelen over het voetlicht brengen.

LANDBOUW

Perspectief voor innovatieve en veelzijdige landbouw op basis van de landschappelijke ondergrond

LEGENDA

- Vernieuwende landbouw
- Versterking natuur- en landschapswaarden
- Veelzijdig agrarisch bedrijf
- Food hub/distributie
- Lokale afzetmarkt
- Regionale afzet en logistiek
- Energieproductie als onderdeel breed agrarisch bedrijf

HeusschenCopier
LANDSCHAPSKRACHT

Beekdaelen ontleent zijn naam aan het landschap. De beekdalen vormen de ruggengraat van het landschap in de gemeente. De kenmerkende hoogteverschillen zijn ontstaan doordat het water zijn sporen heeft nagelaten in het landschap en dit proces zich nog steeds voltrekt. Droogdalen slijten nog steeds uit en op de laagste punten vormen zich nog altijd plassen. Doordat het water vroeger de ruimte kan nemen bleef de overlast beperkt.
Echter, door minder ruimte voor water te reserveren ontstaan knelpunten bij zware belasting van het blauwe systeem. Dit leidt, in combinatie met meer en meer bebouwing, tot overlast in kwetsbare gebieden.

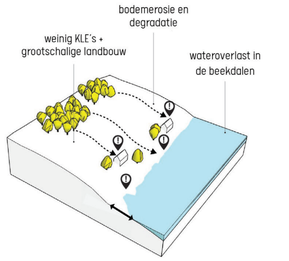
Door weer ruimte te bieden aan het water en de retentiecapaciteit van het landschap te verbeteren kunnen problemen worden voorkomen voor ze ontstaan. De landschapsstructuren kunnen ingezet worden voor het verbeteren van de waterkwaliteit en het beheersen van de waterkwantiteit. Dit heeft als positief effect dat het landschap leesbaarder wordt, maar tegelijkertijd veerkrachtiger en robuuster wordt.

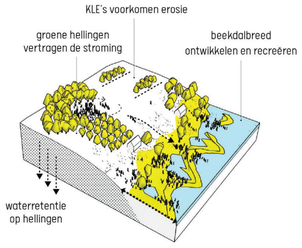
Binnen de gemeente kunnen we een aantal afstroomgebieden definiëren. Een afstroomgebied is een areaal waarin al het (hemel)water uiteindelijk in één of meerdere stromen of punten terechtkomt. Het reliëf bepaalt de omvang van de afstroomgebieden. Door per afstroomgebied te kijken waar de knelpunten ontstaan kan via maatwerk op het schaalniveau van een afstroomgebied naar systeemoplossingen worden gezocht.

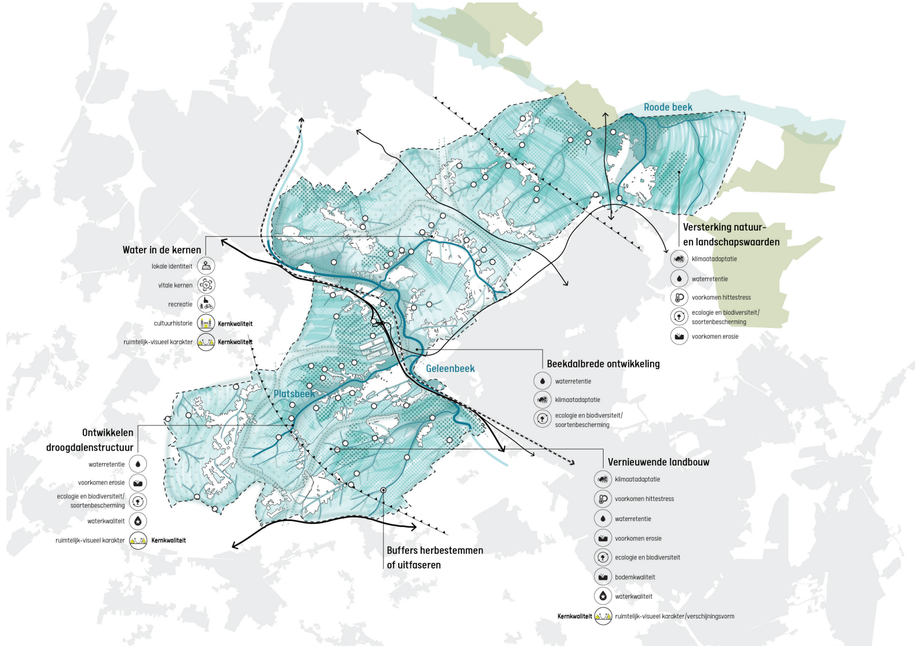
Deze aanpak is onlangs voorgesteld voor de Samenwerkingsstrategie Geuldal, waarbij wordt ingezet op samenwerking binnen een afstroomgebied en zo te komen tot integrale oplossingen. Een afstroomgebied omvat altijd de drie-eenheid plateau, helling en dal, een waardevolle ruimtelijke samenhang om vanuit gedeeld belang niet alleen invulling te geven aan de wateropgave, maar ook breder naar de ontwikkeling van het (afstroomgebied) als geheel te kijken.

Nu wordt waterberging vooral knelpuntgericht aangepakt, vaak met dure, infrastructurele ingrepen als gevolg. Deze kosten kunnen worden verminderd door het waterbergend vermogen van het landschap systeemgericht te benaderen en het water weer de ruimte te geven.

Dit voorkomt verdroging op de plateaus, overstromingen in de dalen en beschadiging van kwetsbare (landbouw)gebieden door langdurige droogte. Zo wordt het vochtnaleverend vermogen van het landschap verbeterd, waardoor het veerkrachtiger en klimaatadaptiever wordt.

Landschap biedt ruimte en mogelijkheden voor een duurzaam watersysteem

LEGENDA

- Vernieuwende landbouw
- Versterking natuur- en landschapswaarden
- Bijdrage aan bodemvitaliteit
- Bestaande waterbuffers
- Grens afstroomgebied
- Beekdalbrede ontwikkeling

HeussenCopier LANDSCHAPSKRACHT

Beekdaelen is de groene long tussen de stedelijke regio's Parkstad en Sittard-Geleen. Je woont er landelijk en rustig. Tegelijkertijd is de gemeente geografisch verbonden met het landelijke middengebied van Zuid-Limburg. Het vormt daarmee de poort naar het heuvelland, maar door zijn schaal en ligging ook een rustig alternatief voor de drukte die het toerisme met zich meebrengt.

Door de ligging tussen twee stedelijke gebieden fungeert het landelijk gebied van Beekdaelen ook als een aantrekkelijk uitloopgebied. Met deze ontwikkelingen in gedachten kan Beekdaelen inzetten op een zorgvuldige differentiatie: geen massatoerisme, maar kwaliteitstoerisme; en geen ongebreidelde spreiding van toeristen, maar een strategische concentratie ervan.

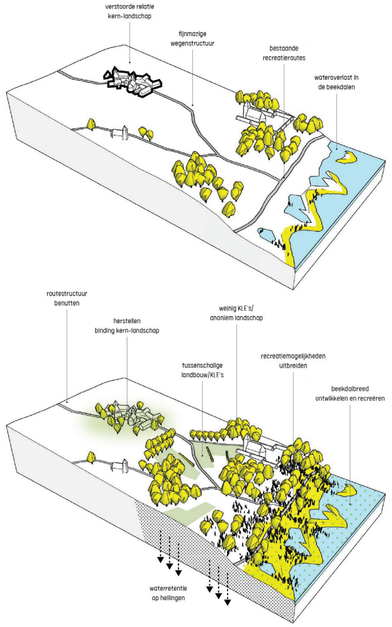
De identiteit, maat en schaal van toerisme worden bepaald door de bestaande historische en ruimtelijke context en de belangen van eigen inwoners. Het voorkomen van overlast en overbelasting van het landschap zijn twee belangrijke criteria voor het maken van keuzes.

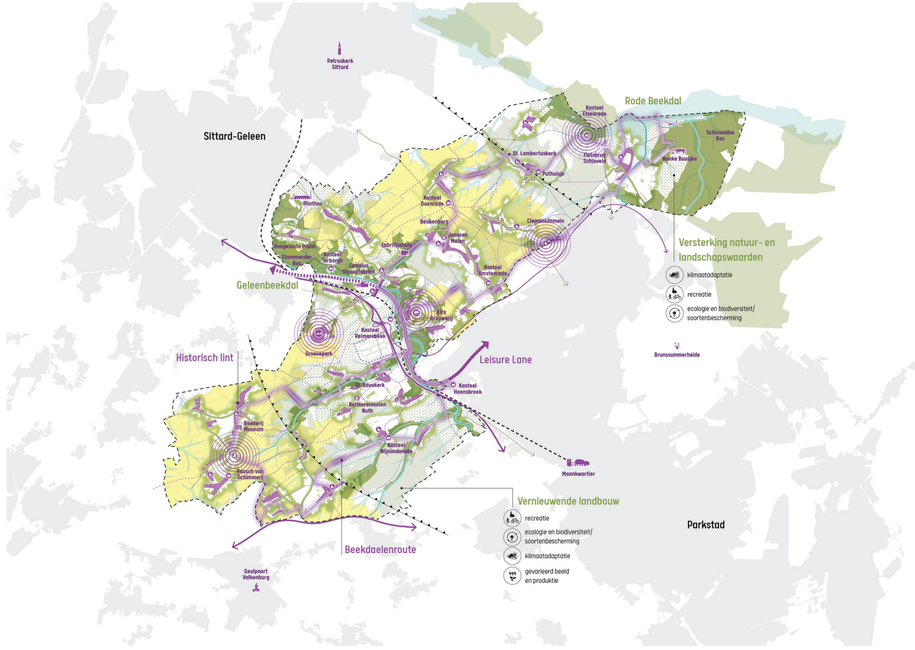
Door in te zetten op transformatie en het profileren van bestaande bebouwing of cultureel erfgoed wordt de eigen identiteit behouden en massatoerisme voorkomen.

De programmering van de Beekdaelenroute en de Leisure Lane verdient hier ook de aandacht. Door deze verbindende routes duidelijk te profileren en te programmeren ontstaat verspreide aantrekkingskracht.

Het landschap ondersteunt, maar is ook kwetsbaar; de suggestie is daarom om hoog- en laagdynamische zones te definiëren om het landschap te ontzien waar het nodig is, maar te benutten waar het kan.

Deze strategische spreiding resulteert in een prettige woonomgeving, waar rust op een dagelijkse basis en dichtbij genoten kan worden, maar waar ook plaats is voor actieve recreatie in het omliggende landschap. Dit heeft ook invloed op de gezondheidstoestand van de bewoners: een gezond lichaam en een gezond landschap liggen in elkaars verlengde. Een landschap waar je kunt bewegen, wat gezond voedsel produceert en waar je rust en ontspanning kunt vinden.

Groene bestemming Beekdaelen: de landelijkheid en cultuurhistorie van Zuid-Limburg

LEGENDA

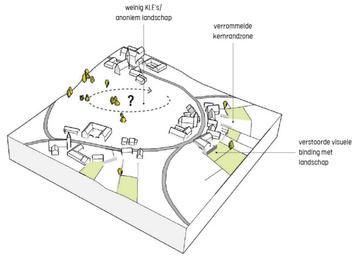
- Vernieuwende landbouw
- Versterking natuur- en landschapswaarden
- Object met regionale uitstraling
- Rijke dorpsmantel en verbinding met landschap
- Gebruik bestaande wegen en informele verbindingen
- Aanduiding cultuurhistorisch landmark

In Beekdaelen woon je landelijk. Het landschap is altijd dichtbij, en de kernen hebben hun karakteristieke verschijningsvorm en traditionele elementen zoals boerderijen en dorpsmantels nog behouden. Doordat deze kwaliteiten niet voldoende zijn onderkend en/ of gekoesterd, zijn er gedurende de tweede helft van de 20e eeuw uitbreidingen ontstaan die weliswaar gebruik maken van de landelijke setting, maar er in verschijningsvorm weinig aan bijdragen. De van oorsprong rafelige, vaak transparante randen van lintbebouwing en buurtschappen zorgden voor een direct (visueel) contact met het landschap. Deze ruimtelijke relatie heeft ook het grondgebruik rondom de kernen ten dienste gesteld van alledaagse voorzieningen. Deze wederkerigheid kenmerkte het landelijke wonen en de activiteiten in en rondom het huis.

Daarom verdient de aansluiting van kernen op het landschap speciale aandacht. De dorpsmantels kunnen in ere worden hersteld en weer een veelvoud aan functies vervullen die relevant zijn voor deze tijd. Dorpsmantels kunnen ook in de toekomst het landschap dichtbij brengen, en worden zo ingericht dat de visuele en fysieke relaties tussen bewoners en landschap weer centraal komen te staan.

Door in te zetten op kleinschalige groene elementen wordt voortgebouwd op de agrarische ontstaansgeschiedenis van Limburg en wordt verrommeling visueel gefilterd. Belangrijk is dat zaken als kleine landschapselementen, dorpslinten en hoeves worden gezien als onderdelen van landschappelijke ensembles. Cultuurhistorisch waardevolle ensembles zullen zoveel mogelijk als inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen worden gebruikt. Zo draagt de verspreide nederzettingsstructuur bij aan het versterken van een gemeentebreed, groen raamwerk, maar tegelijkertijd aan het creëren van een aantrekkelijk woonmilieu in de grootste plattelandsgemeente van Zuid-Limburg.

Dit heeft aanzienlijke positieve effecten op de ruimtelijke beleving en het zichtbaar maken van de cultuurhistorie van Limburg. Tegelijkertijd is het van grote recreatieve en toeristische waarde, omdat gerefereerd wordt naar de ontstaansgeschiedenis van het landschap, zonder dat geprobeerd wordt om de tijd stil te zetten. Het groene netwerk van dorpsmantels vormt naast zijn cultuurhistorische en visuele waarden een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit, waterretentie en het tegengaan van hittestress. Daarnaast levert een aantrekkelijke leefomgeving ook een positieve bijdrage aan de gezondheid.

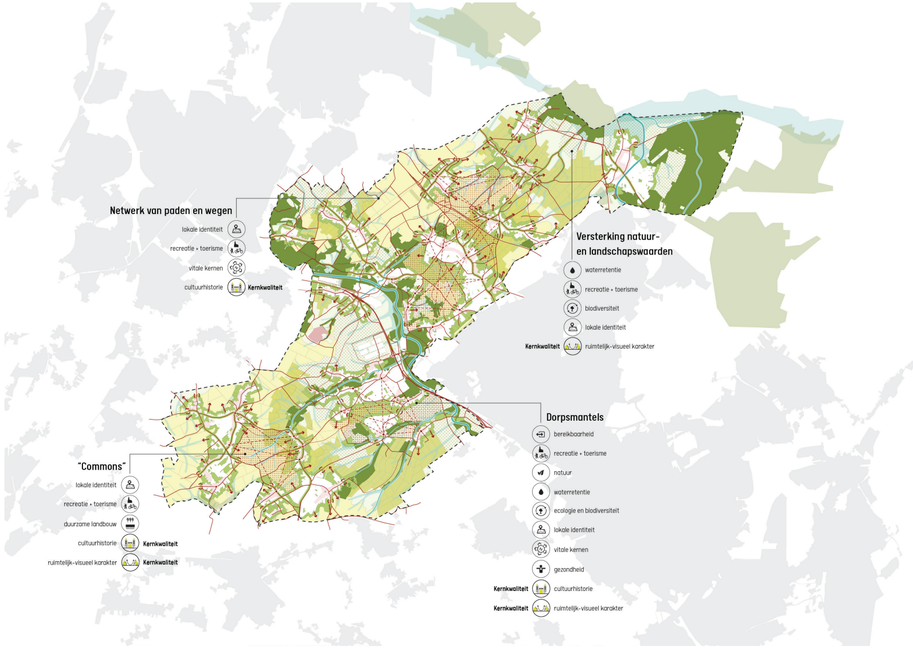

nieuwe situatie:
variatie in schaal en verschijningsvorm

WONEN EN SOCIAAL DOMEIN

Een bereikbaar landschap met verbonden kernen - rust en ruimte dichtbij

LEGENDA

- Aansluiting kern op landschap via dorpsmantels, entrees en laan- en wegstructuren
- Nieuwe "commons"
- Benutten informeel padennetwerk
- Groene overgangszone met vernieuwende landbouw

LEIDENDE BEGINSELEN (ALGEMEEN)

1

Geef participatie een prominente rol in het realiseren van doelstellingen in het landschap.

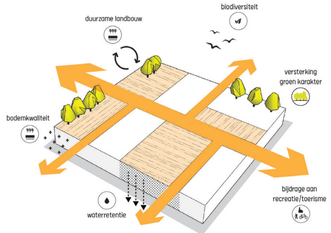

Voorbeelden

Betrek partijen vroeg om input op te halen.
Koppel partijen aan specifieke vraagstukken.

2

Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dienen bij te dragen aan behoud of versterking landschapswaarden en brede welvaart.

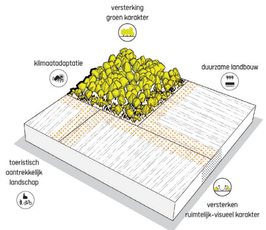

Voorbeelden

Herstel KLE's voor waterretentie en biodiversiteit.
Combineer nieuwe natuur met recreatieve mogelijkheden.

3

Differentieer gebruik, creëer overgangszones.

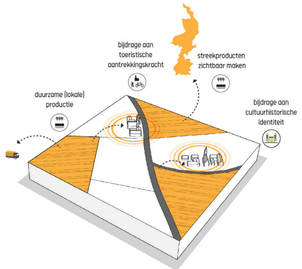

Voorbeelden

Verruig akkerranden op de plateaus.
Versterk begroeiing van de droogdalen.
Diversifieer verschijningsvorm van de landbouw.

4

Zet in op lokale en regionale verbondenheid, en maak dit leesbaar in het landschap.

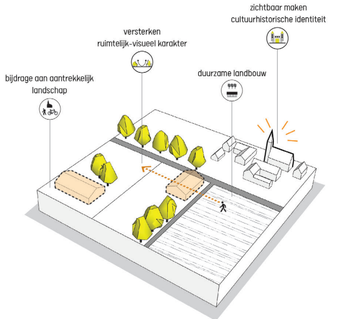

Voorbeelden

Maak streekproductie zichtbaar in het landschap.
Gebruik streekproductie om regionaal te profileren.

5

Grijp de mogelijkheden tot het opruimen en structureren van het buitengebied aan.

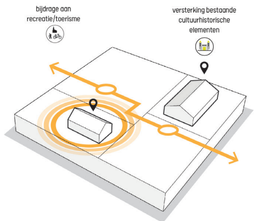

Voorbeelden

Verzacht visuele impact agrarische bebouwing.
Gebruik en versterk visuele connecties tussen kernen.

6

Benut bestaande kwaliteiten en objecten in het vormgeven van nieuwe ontwikkelingen.
Heb daarbij oog voor erfgoed en werk vanuit ensembles.

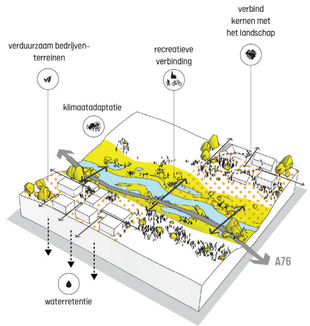
Voorbeelden

Transformeer bestaande bebouwing waar mogelijk.
Combineer recreatieve, toeristische en agrarische functies.

LEIDENDE BEGINSELEN (LOKATIESPECIFIEK)

1

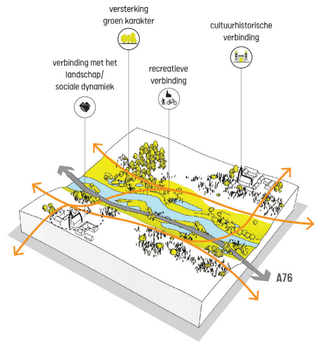
Verduurzaam
industriegebieden en verzacht
de impact van de A76 zone.

Voorbeelden
Vergroen en verduurzaam
industriegebieden.
Versterk de randen van
het gebied; investeer in
langsverbindingen.

2

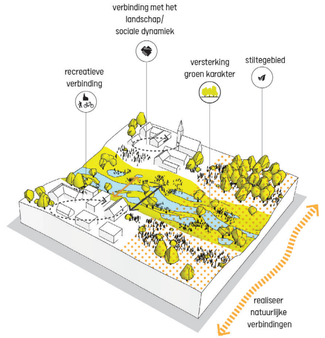
Ontwikkel een "ladder" van
langs- en dwarsverbindingen
in het Geleenbeekdal.

Voorbeelden
Combineer uitloopgebieden
met natuurfuncties.
Ontwikkel aantrekkelijke
verbindingen voor mens en
dier.

3

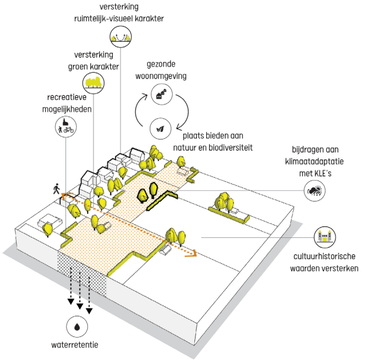
Differentieer tussen
"dynamische" en "stille" zones
in het landschap.

Voorbeelden
Maak keuzes met betrekking
tot het karakter van de
toeristische functies.
Cluster trekpleisters langs
bestaande routestructuren.

4

Bouw actief aan
gedifferentieerde en
levendige dorpsmantels.

Voorbeelden
Filter visuele impact kernen.
Voeg kleine
landschapselementen toe
Structureer dorpsranden.

VERVOLG

Natuurlijk stopt het proces niet met het opstellen van een landschapskader. Graag wil de gemeente Beekdaelen de betrokkenheid van stakeholders vast houden en samen blijven werken aan de kwaliteiten van het mooie landschap in Beekdaelen. Samen met onze partners onderkennen wij het belang van het koesteren van bestaande waarden en proberen wij deze, waar mogelijk, te versterken.

Na het vaststellen van dit Landschapskader werken wij met partners aan een uitvoeringsprogramma om hier samen vorm en inhoud aan te geven. Naast nieuwe ontwikkelingen, wordt ook verder inhoud en uitvoering gegeven aan bestaande programma's als Beekdaelen B(l)oeit! en Van Geuldal tot Geleenbeek...tot Roodebach.

Ook in de toekomst leven en werken wij in en met het landschap in Beekdaelen!

COLOFON

Landschapskader Beekdaelen

Status: definitief

Opdrachtgever: Gemeente Beekdaelen

Projectnummer: 20871

Datum: 22 Maart 2022

HeusschenCopier
LANDSCHAPSKRACHT

Marc Heusschen
Pim Lucassen
Otto Paans
Sonal Takkar
Mike Tomassen

HeusschenCopier
Rijksweg 12
6217 AE Gulpen
0031 (0)43 458 34 37
info@hclt.nl
www.heusschencopier.nl

BEEKDAELEN

Léon Jongen
Ellen Knibbeler

Copyright
Het in dit document opgenomen beeldmateriaal mag alleen worden gedeeld met derden indien hiervoor door HeusschenCopier vooraf toestemming is verleend, en alleen onder vermelding van naam en/of logo van HeusschenCopier. Bij publicatie door opdrachtgever of door derden dienen naam en/of logo te worden vermeld.